

Göblyös Péter

Dohnányi Ernő eddig ismeretlen levele a Mátyás templom archívumában

A Budavári Koronázó Főtemplom, népszerű nevén a Mátyás templom ezeréves fennállása alatt nemcsak a magyar történelem jelentős eseményeinek színhelye, de a magyar kultúra egyik központja is volt. Vonatkozik ez a templom zenekultúrájára is, a templom ének- és zenekara az ország legrégebben fennálló zenei testülete, mely immár 329 éve megszakítás nélkül, folyamatosan működik. Ez alatt a több évszázados fennállás alatt a templom zenei archívuma értékes emlékekkel gazdagodott, nemcsak zenei, de írásos dokumentumok terén is.

Ezek közé tartoznak azok a kézirásos füzetek, melyek korábbi karnagyok munkanaplóit tartalmazzák. Az első, legrégebb kötet *Vavrinecz Mór* működésének utolsó 4 és fél évét dolgozza fel, ezeket folytatják *Sugár Viktor* kéziratai, melyekben saját működését rögzíti részben *Sztojanovits Jenő* működésének idejében, mialatt ő másodkarnagy és orgonaművész volt, részben saját tevékenységét mint megbízott, majd mint véglegesen kinevezett karnagyét. *Sugár* munkanaplóinak jelenleg csak egy része lelhető fel, sajnálatos módon az 1920 és 1934 közötti időszak munkanaplói hiányoznak.

Ezek közé tartoznak azok a kézirásos füzetek, melyek korábbi karnagyok munkanaplóit tartalmazzák. Az első, legrégebb kötet *Vavrinecz Mór* működésének utolsó 4 és fél évét dolgozza fel, ezeket folytatják *Sugár Viktor* kéziratai, melyekben saját működését rögzíti részben *Sztojanovits Jenő* működésének idejében, mialatt ő másodkarnagy és orgonaművész volt, részben saját tevékenységét mint megbízott, majd mint véglegesen kinevezett karnagyét. *Sugár* munkanaplóinak jelenleg csak egy része lelhető fel, sajnálatos módon az 1920 és 1934 közötti időszak munkanaplói hiányoznak.

A meglévő kötetek feldolgozása során *Sugár* 1935-ös munkanaplójának lapjai között¹ találtam meg *Dohnányi Ernő* levelét, melynek teljes szövegét az alábbiakban közlöm. A levél válasz *Sugár Viktor* levelére, melyben *Dohnányi*t meghívta a *Szegedi mise* 1935. június 20-án, Úrnapján tartandó tizenharmadik előadására.

Dohnányi templomszentelési miséje, a *Missa in Dedicacione Ecclesiae* (op. 35), közkeletűvé vált nevén a *Szegedi Mise*, a szegedi fogadalmi templom felszentelésének alkalmára, gr. Klebelsberg Kúnó, vallás- és közoktatási miniszter által 1928-ban, majd ennek eredménytelensége miatt 1929-ben ismételten kiírt pályázatára készült. Az I. díjat *Dohnányi Ernő* pályaműve nyerte el, megosztva *Demény Dezső* pap-zeneszerzőnek, a Budapesti Szent István Bazilika akkori karnagyának miséjével.²

Dohnányi alkotása kifejezetten templomszentelési alkalomra készült, tartalmazza a katolikus mise állandó részeit, valamint azokat a változó részeket, melyeket csak templomszentelés alkalmából adnak elő. A grandiózus mű négy

¹ Sugár Viktor *Munkanaplói 1935–1940*.

² DEMÉNY—MESZLÉNYI: *Hangversenykalauz*. II. kötet. Rózsavölgyi és Társa, Budapest é.n.² 199.

énekszólót, kettős kórust, nagy szimfonikus zenekart és orgonát igényel. Az állandó részeket zenekar kíséri, a változó részeket csak az orgona, kivétel az offertórium tétel, ahol az orgonán kívül vonósnegyes is szerepel.³

A Fogadalmi templom (1931 óta püspöki székesegyház, basilica minor)⁴ felszentelése alkalmából, 1930. október 25-én végül Dohnányi művét adták elő, a szerző vezényletével.⁵ Ezzel a szegedi bemutatóval indult el a mű világsikere, azóta hangversenyek műsorán is szerepel. Az előadások közül kiemelkedik az 1937-es salzburgi előadás, ahol az Ünnepi Játékokon a szerző vezényelte nem kisebb szólisták közreműködésével, mint *Báthy Anna*, *Basilides Mária*, *Rösler Endre* és *Székely Mihály*.⁶

A Misére természetesen felfigyelt Sugár Viktor, a Mátyás templom akkori karnagya, és 1933. máj. 21-én a templom együttesével is előadta. Sugár Viktor karnagyi tevékenységét dicséri, hogy ekkor a templomnak már olyan létszámú és színvonalú ének- és zenekara volt, mely képes volt ennek az igényes műnek az előadására. Az énekkar több mint 100 főből állt. A Mátyás templomi bemutatót Sugár vezényelte, *Sárkány Sándor* orgonált.⁷

A Mise a Mátyás templomban is olyan sikert aratott, hogy Sugár rendszeresen műsoron tudta tartani, és 1940-ig harminchétszer, tehát évente átlagosan öt alkalommal tűzte műsorra. Sugár minden miseelőadásának sorszámát külön feljegyezte. A további előadásokra jellemző, hogy mindig valamilyen nagy ünnepen, gyakran főpapi mise keretében, közjogi méltóságok, előkelőségek jelenlétében adták elő: Úrnapján, Szent István napján rendszeresen e mise volt műsoron, de műsorra tűzték húsvét, pünkösd, Mindenszentek ünnepén, áldozócsütörtökön is. Három alkalommal a Rádió is egyenes adásban közvetítette. Ugyancsak három alkalommal —más művek előadásával együtt— csak a változó részeket külön is előadták. Minden alkalommal Sugár vezényelt, az igényes orgonaszólamot eleinte *Sárkány Sándor*, 1935-től *Várhelyi Antal* játszotta. A szólisták között az Operaház akkori kiválóságai, *Laczó István*, *Koréh Endre* is rendszeresen közreműködtek.

1939. június 8-án, Úrnapján Dohnányi és felesége, *Galafrés Elsa* színésznő, pantomimművésznő is jelen volt, és Sugár visszaemlékezése szerint Dohnányiné könnyekig meghatódott férje művének szépségétől.

A művet Budapest ostroma előtt legutoljára 1940. november 1-én, Mindenszentek ünnepén adták elő. Ezután pontosan 40 év kényszerszünet következett; a mű feltámasztásában a Mátyás templom ének-és zenekarának nagy érdemei vannak.

³ DOHNÁNYI: „Missa in Dedicacione Ecclesiae” Zongorakivonat. Rózsavölgyi & Co. Budapest 1938.

⁴ *Magyar Katolikus Almanach*. Budapest 2000. 289.

⁵ A karmesteri pálca, mellyel Dohnányi a bemutatón vezényelt, jelenleg is megvan, Tardy László tulajdona. Mátyás templom. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest 2015. 702.

⁶ VÁZSONYI Bálint: *Dohnányi Ernő*. Zeneműkiadó, Budapest 1971. 153.

⁷ Gombos László: a CD-lemez ismertetője. Incoronata, é. n. INCO CD III

1980. okt. 24-én és 25-én Szegeden, a Fogadalmi Templom felszentelésének 50. évfordulóján a Mátyás templom együttese két alkalommal is előadta, részben hangverseny, részben az ünnepélyes főpapi mise keretében. Tíz év múlva, 1990. márc. 24-én a Budapesti Tavasz Fesztivál hangversenysorozatában a Mátyás templom ének-és zenekara a Mátyás templomban is előadta. Erről az előadásról CD-felvétel is készült. A háború után a Mátyás templom együttesével lezajlott előadások mindegyikét Tardy László vezényelte. Orgonált Hock Bertalan, a CD-felvétel közreműködői: *Fekete Veronika, Farkas Éva, Korondi György, Kálmándy Mihály*.⁸

Sugár az 1935. június 20-án, Úrnapján reggel 9-kor, a körmenet előtti főpapi misén előadandó misére Dohnányit is meghívta, erre válaszolt Dohnányi az alábbi levéllel. A rövid levél szürke papíron, Dohnányi keze írásával, igen jó állapotban maradt fenn, jelenleg a Mátyás templom archívumában található.

A levél szövege (eredeti helyesírással, de a formát mellőzve):

1935. jun. 18

Kedves Barátom,

Hálás köszönet szíves soraidért. Nagyon örülök, hogy misémet megint, s immár 18.-szor előadod. Nem tudom, hogy én magam jöhetek-e csütörtökön a templomba (az időjárástól is függ) mindenesetre kérek, légy szíves 4 személyre helyeket rezerváltatni. X Kérek telefon útján értesítést, hogy miképpen jutunk a templomba.

Szívélyes üdvözlettel

őszinte híved

Dohnányi E

X

Növérérem és Kovács prof. sógorom mindenkép jönnek

A Szegedi Mise e tizennyolcadik előadása ünnepélyes körülmények között, az úrnap körmenet előtti misén zajlott le, a misét Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek pontifikálta, és ő vezette a körmenetet is.

Mivel a körmenet az egész várterületet érintette, az utcák nagy része le volt zárva, és —biztonsági okokból— még a közreműködő művészeknek is csak belépőjeggyel lehetett a templomba bejutni. Ezért kért belépőjegyeket és ezért érdeklődött Dohnányi, hogy hogyan lehet elérni a templomot. Dohnányi sógora Kovács Ferenc gazdaságtörténész professzor volt, a Műszaki Egyetem tanára.

⁸ Gombos László: a CD lemez ismertetője. Inconata, é. n. INCO CD III

A mise teljes zenei műsora Sugár Munkanaplójában is szerepel, de írógéppel írt, sokszorosított híryanag is készült, mely a Napló lapjai közül szintén előkerült. Ebből kiderül, hogy ez alkalommal csak az állandó részek hangzottak el, mivel a változó részeket csak templomszentelés alkalmából lehet előadni. Az Úrnapi változó részek *Kereszty Jenő*, a Belvárosi templom akkori orgonistájának művei voltak.

A teljes műsor a következő volt:

Sugár Viktor: Harsonajelek Ő eminenciája a bíboros hercegprímás érkezésekor

Vavrinecz M.: Ecce sacerdos

Dr. Dohnányi Ernő: Szegedi mise. Szólok: Pálffy Mária, Kisfaludy Melanie, Laczó István, Wissmüller Mihály

Kereszty Jenő: Úrnapi változó részek

Úrfelmutatás alatt: Római harsonazene, ugyanaz, mely csak Rómában, Szt. Péter templomában hallható, ha ő Szentsége misézik

Zöld Károly: Sanctus

Sztojanovits Jenő: Pange lingua

Eisvogel: Te Deum, szólok Szabó Ilonka, Kisfaludy Melanie

Erkel Ferenc: Himnusz

Vezényel: Sugár Viktor

Orgona: Várhelyi Antal

A Római harsonazene Domenico Silveri, XIX. században élt olasz zeneszerző műve. Ezt Sugár kissé áthangszerelte, így volt olyan alkalom is, amikor a művet 11 harsonás adta elő.

A Munkanaplóban tenorszólistaként *Lózszy Hugó* szerepel. Minthogy a gépelt műsor bizonyára korábban készült, és közben történhetett a változás, valószínűbb, hogy *Lózszy Hugó* énekelt.

Sugár feljegyzéseiben nem szerepel, hogy Dohnányi valóban jelen volt-e a mise előadásán. Valószínű, hogy nem tudott elmenni, mert ha ott lett volna, ezt Sugár feljegyezte volna, mint ahogyan feljegyezte az 1939. június 8-i megjelenést.

A rövid levél lényeges adatot nem tartalmaz, csak szerény kis vonás Dohnányi arcképének teljesebbé tételéhez.⁹

⁹ Ezúton mondok köszönetet Gombos Lászlónak, a MTA Zenetudományi Intézete munkatársának értékes személyes közléseiért.